

ORDASI PÉTER A MAGYAR KARVEZETŐ ISKOLA LÉTREJÖTTE (I.)

A magyar karvezető iskola Kodály Zoltán szelleméből és művészetéből sarjadt hatalmas élő fa.

Kodály **alkotó** szelleme hozta létre a magyar lélek zenei világítótornya, a Psalmus Hungaricust, majd a hozzá vezető lépcsőt jelentő kórusművek seregét. Kodály **kutató** szelleme fedezte fel a magyar népzeneben azt az őserőt, amelyben nemcsak saját művészetének forrását találta meg, hanem megújította a magyar műveltség tartalmát is minden egyéb művészeti ágra tett hatásával. S végül Kodály mutatott rá írásaiban és beszédeiben a zene és az éneklés teljes embert formáló **nevelő** erejére. Kodály egész munkásságát az *alkotó, kutató és nevelő* szellem hatja át.

Zeneakadémiai tanítványai közül hárman váltak munkásságuk révén a magyar karvezető iskola megteremtőivé és alakítóivá: Ádám Jenő, Bárdos Lajos és Vásárhelyi Zoltán. A magyar karvezető iskolát nem tudatos szervezés hozta létre, hanem három zseniális művész- és tanár-személyiség egyidejű, egymást erősítő hatása. Pályájuk nem mondható párhuzamosnak, de két fontos időszakban találkozott a Zeneakadémián: mindhárman Kodálynál tanultak zeneszerzést a múlt század húszas éveiben és tanítottak a középiskolai énektanár- és karvezetőképző szakon az ötvenes években.

ÁDÁM JENŐ (1896–1982) népiskolai tanító, polgári iskolai tanár, zeneakadémiai tanszékvezető professzor, zeneszerző, karmester, zenei ismeretterjesztő. Tanítói végzettségét a Budai Tanítóképzőben, zeneszerzői diplomáját a budapesti Zeneakadémián Kodálynál szerezte meg. Lichtenberg Emiltől tanulta az oratórium-karmesterséget, tapasztalatait Felix Weingartner svájci mesterkurzusán gyarapította. Az általa vezényelt legendás oratórium-hangversenyeket zeneakadémista növendékei életre szóló élményként őrzik. Élete vezérfonalának a zenetanítást tartotta. Kodály személye, művészete és a zenei nevelésről vallott elvei egész munkásságát meghatározták. Sokoldalú képzettsége és népművelői tehetsége alapján választotta őt Kodály az iskolai énektanítás módszerének kidolgozására. A *Módszeres énektanítás* és a *Kodály-Ádám énekeskönyvek* máig a kodályi zenepedagógia alapműveik. A relatív szolmizációra épülő kottaolvasást az általános műveltség részévé tevő módszer az alapja a magyar karvezető iskola fontos elemének: az amatőr kórusok tagjainak is kottaolvasókká kell válniuk. A kottaolvasás készségének fejlesztése a kórusvezető állandó feladata. Pedagógiai hitvallását így fogalmazta meg 1971-ben, 12 évvel kényszerű nyugdíjazása után: „*A zeneművészetben különleges nevelőerő rejlik. (...) A zenére hangolt tanító legtöbbször kitűnő nevelő. A zenetanítás az elemi szinttől a legmagasabb fokig: nevelés! Ez a szellem sohasem húzódhat a módszeres séma merev rácsai közé. Mert bár bár lapról olvasni hasznos dolog, ám a hangok között lélekre lelni az, ami érdemes.*”

A magyar karvezető-iskola másik kiemelkedő alakja BÁRDOS LAJOS (1899-1986). Bárdos tanárként, karnagyként, zeneszerzőként, zenetudósként és zenei kiadó alapítójaként is meghatározó szereplője volt a magyar kóruséletnek. A Zeneakadémián a zenetudományi szakon is voltak órái. Tantárgyai a kórusvezetők számára igen fontosak voltak (prozódia, harmóniai és formatani elemzés), de a

kórusvezénylest csak a gyakorlatban adta át azoknak a zeneakadémistáknak és ifjú kollégáinak, akik kórusaiban: a városmajori templom kórusában, a budai Mátyás-templom énekkarában vagy a Palestrina Kórusban énekeltek. Később, amikor egészségi okokból le kellett mondania a vezényletről, szerte az országban meglátogatta és tanácsokkal látta el az őt meghívó együtteseket. A kórusélet szervezésében is egyedülállót alkotott: ő volt az Országos Magyar Cecília Egyesület lelke, 1945-84 között társelnöke, Kerényi Györggyel együtt a Magyar Kórus kiadó alapítója, az Éneklő Ifjúság mozgalom elindítója. Népdalkórusaival, egyházi műveivel, magyar költők verseinek ihletett megzenésítéseivel gazdagon ellátta a magyar kórusokat énekelnivalóval. Karnagyai és tanári tapasztalatait főként szakmai folyóiratokban (Éneklő Ifjúság, Az ének-zene tanítása, Muzsika, Parlando, ZeneSzó) közölte. A karvezetés tanításának két fontos írását a Tankönyvkiadó jelentette meg 1966-ban induló sorozatában. Először a *Karvezetés I. – Életet az énekbe!* jelent meg (ez olvasható a *Harminc írás 1929-1969 c.* kötetben is), majd a *Karvezetés II. - Zenei prozódia*. Zeneelméleti munkáit is haszonnal forgathatják a karvezetők, alapos stílusismeretre tehetnek szert általuk.

VÁSÁRHELYI ZOLTÁN (1900–1977) szülővárosa, Kecskemét zeneiskolájában hegedülni tanult, majd Bloch József tanítványaként hegedűtanári diplomát szerzett a Zeneakadémián. Felvette a zeneszerzés szakot is Kodály Zoltánnál, majd zenekari hegedűsként Észtországban és Norvégiában kezdte a muzsikusi pályát. 1926-ban Bodon Pál, a kecskeméti zeneiskola igazgatója hazahívta, ahol a hegedűtanítás mellett – Kodály tanácsára – vegyeskart szervezett, és fokozatosan ez vált számára a legfontosabbá. A 30-as évektől Kodály és Bartók műveinek nagy sikerű bemutatóival országos hírnévre tett szert. Az új magyar kórusmuzsika: Kodály és Bartók művei inspirálták, hogy a karnagyai pályát válassza. Amatőr és hivatásos kórusok karnagyaként nemzetközi sikereket ért el, számos hangfelvétel őrzi előadásait. Három évtizedes művészi tapasztalatát tudományosan megalapozott kézikönyvben adta közre *Az énekkari vezénylet módszertana* címmel (Zeneműkiadó, Bp., 1965). Ez tekinthető a magyar karvezető-iskola első, összefoglaló dokumentumának. Tudományosságát sokoldalú elméleti megalapozottsága adja. Pontosan leírja a vezénylő mozgást végző izmok és ízületek anatómiáját, a hangadó szervek működését, a vezényléstechnika elemi és művészi fokának követelményeit. A kórusok gyakorlati működésének egyes részterületeit elismert kollégái (Csík Miklós, Kapitánffy István, Kardos Pál) által megírt fejezetek fejtik ki és teszik teljessé. Magyarságát a kötet zenei példái és idézetei adják. A legtöbb példát Kodálytól és Bartóktól hozza, de a kortárs magyar szerzők művei is szerepelnek köztük. További példáit az európai kórusművészet legnagyobbjaitól, Palestrina, Lassus, Schütz, Monteverdi, Bach, Schubert, Schumann, Liszt, Brahms műveiből választja, de ezeket is többnyire magyar szöveggel.

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanáráként 1942-től több mint 30 éven át az ő szemlélete alakította legmarkánsabban a fiatal karvezető hallgatók szakmai elképzeléseit és művészi tevékenységük kibontakozását.

A következő nemzedék tagjai, az 1913–32 között született karnagyai iskola-teremtő személyiségei e három meghatározó hatású mester vállán állva hozták létre nemzetközi elismertségű kórusaikat, iskoláikat országszerte:

Forrai Miklós (1913–1998) 1934-ben alapította meg a Forrai Kórust, amelynek úttörő szerepe volt az a cappella előadói gyakorlat és a reneszánsz kórusirodalom és népszerűsítésében. Repertoárjukat tükrözik az általa szerkesztett *Fallalla* és az *1000 év kórusa* c. kórusgyűjtemények, később az *Öt évszázad kórusa*. 1948-tól Bárdos Lajost követte a Budapesti Kórus élén, jelentős produkciókkal gazdagítva a magyar oratórium-éneklés hagyományát. 1973-ban kezdeményezésére alakult újjá a Liszt Ferenc Társaság. A Zeneakadémia tanáraként a szakemberképzésben, zenei ismeretterjesztő műsorok vezetőjeként a Magyar Televízióban sikerrel szolgálta a zenei nevelés ügyét.

FORRAI MIKLÓS
(1913-1998)

Gulyás György (1916–1993) a békés-tarhosi iskola létrehozásával, majd Debrecenben az első vidéki hivatásos vegyeskar, a Kodály-kórus és a zeneművészeti főiskolai kar megalapításával, a debreceni Bartók Béla Nemzetközi Kórusverseny létrehozásával;

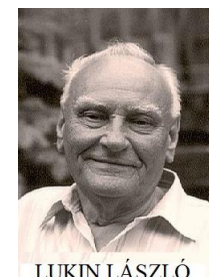
GULYÁS GYÖRGY
(1916-1993)

Maklári József (1922–1999) a Honvéd Művészegyüttes Férfikara, majd Vácott a Vox Humana kórus karnagyaként ért el kiemelkedő sikereket. 1980-90 között a KÓTA elnökeként a magyar kórusmozgalom nemzetközi kapcsolatainak kiszélesítésével jelentős szerepe volt az első magyarországi Europa Cantat fesztivál (1988) megrendezésben. A váci Dunakanyar Kórusfesztivál létrehozásával és szervezésével, valamint a budapesti Zeneakadémián tanítva,

MAKLÁRI JÓZSEF
(1922-1999)

Lukin László (1926–2004) országos ismertségét zenei ismeretterjesztői tevékenységének köszönheti – sokan találkozhattak vele a hatvanas években a televízió képernyőjén, és nemzedékek nőttek fel úgy, hogy őt hallgatták a Zeneakadémia nagytermében rendezett ifjúsági hangversenyek műsorvezetőjeként. A budapesti Fazekas Gimnáziumban végzett kiemelkedő tanári és karnagi munkájának eredményei megjelennek az általa írt gimnáziumi énekzene tankönyvekben. Kórusművek szövegének szerzőjeként és fordítójaként is jelentőset alkotott.

LUKIN LÁSZLÓ
1926-2004

Kardos Pál (1927–1978) munkásságát mindig egyetlen cél irányította: Kodály Zoltán „Százéves terv”-ének megvalósítása. Pályakezdőként Miskolcon (1953–61) a zenei szakemberképzésben: a szakiskolában és a szaktanárképzőben, Szegeden (1961–72) a tanárképző főiskola ének-zene tanszékén, Kecskeméten (1972–78) a Kodály Zoltán Ének-Zenei Ált. Isk. és Gimnáziumban. A tiszta intonáció kérdéskörében végzett kutatásait a *Kórusnevelés – kórushangzás* c. könyvében foglalta össze;

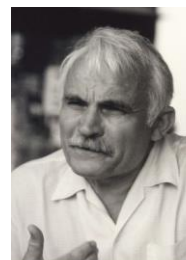
KARDOS PÁL
1927-1978

Lantos Rezső (1927–1977) 1950-ben megszervezte a Központi Ifjúsági Kórust, amely 1957-ben a KISZ Művészegyüttes Központi Kórusává alakult át. Kórusával Európa 13 országában vendégszerepelt, 1961-ben az első nemzetközi Bartók-kórusversenyen I. díjat nyert. 1957-től húsz éven át a Magyar Állami Népi Együttes vezető karnagyként is működött. Sok kórusművet mutatott be, többek között Bárdos Lajostól. Művészetét számos rádió- és hangfelvétel őrzi.

LANTOS REZSŐ
1927-1977

Vass Lajos (1927–1992) nevét országosan ismertté a Magyar Televízióban 1969–1970-ben megrendezett *Röpülj Páva* vetélkedő tette. A műsornak szervezője és műsorvezető-riportere is volt. A műsor hatására lendült fel Magyarországon újra a népzenei mozgalom. Karnagyi pályáját a Honvéd Férfikarnál kezdte, 1962-től haláláig a Vasas Művészegyüttes Ének- és Zenekarának vezetőjeként ért el nemzetközi sikereket. Zeneszerzőként is főként kórusműveket komponált.

VASS LAJOS
1927-1992

Tóth Ferenc (1928–) Komlón, a bányász-városban alapított ének-zene tagozatos iskolát és teremtett énekkari kultúrát több mint fél évszázadon át, létrehozva a Komlói Nemzetközi Gyermekkari Fesztivált,

TÓTH FERENC
(1928-)

Párkai István (1928–2023) pedig Budapesten a zeneakadémistákból szervezett Liszt Ferenc Kamarakórus élén a kortárs kórustermés bemutatásával és a Népművelési Intézet karnagyképző tanfolyamain is nemzedékeket tanítva a karvezetés mesterségére,

PÁRKAI ISTVÁN
1928-2023

Mohayné Katanics Mária (1929–2017) a gimnáziumi kórusából kinőtt Szilágyi Erzsébet Nőikarral éppúgy, mint a Marczibányi téri Kodály-iskolában tanítva a zeneakadémisták gyakorlatvezetőjeként és az ELTE tanárképző karán tanuló karvezető hallgatók felkészítésével,

M. KATANICS MÁRIA
1929-2017

Reményi János (1931–1996) Miskolcon a LFZE Zenetanárképző Intézetében karvezetést tanítva, a Bartók Kórossal és a 6. számú általános iskola gyermekkarával, később a MR Gyermekkórusa élén nemzetközi sikereket aratva,

REMÉNYI JÁNOS
(1931-1996)

Tillai Aurél (1930–) remek pécsi kórusaival, az Egyetemi Kórus, a Mecsek Kórus vezetőjeként és a Pécsi Kamarakórus alapító karnagyaként, a Pécsi Kamarakórus Verseny és Fesztivál létrehozásával, valamint több mint fél évszázados karnagy-nevelő munkásságával, gazdag kórus-szerzői termésével,

TILLAI AURÉL
1930-

Szabó Miklós (1931-2020) a Győri Leánykar élén Európa egyik élvonalbeli együttesét hozta létre, tudományos munkásságának kiemelkedő eredménye, a *Bartók kórusművei* c. könyve révén,

SZABÓ MIKLÓS
1931-2020

Ugrin Gábor (1932–2013) a Veres Pálné Gimnázium és az abból kinőtt Ifjú Zenebarátok Központi Kórusa művészi szintű teljesítményével, magas színvonalú középiskolai ének-zene tankönyvek írásával, majd a budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola vegyeskarának sikereivel – ők voltak, akik terebélyesítették, felvirágoztatták és tanítványaikban termőre fordították a magyar karvezető iskola fáját.

UGRIN GÁBOR
1932-2013

Itt kell megemlítenünk, hogy Kodály Zoltán gyermek- és nőikari művei előadói hagyományának megteremtését két csodálatos tanár- és művész-személyiségnek köszönhetjük. Böhmné Sztojanovits Adrienne (1890–1976) a budai Szilágyi Erzsébet Gimnáziumban, Andor Ilona (1904–1977) a ferencvárosi Ranolder Intézetben tanítva művészi teljesítményükkel kimagasló kóruséletet hoztak létre, amelynek alapján Kodály Zoltán számos művét nekik és kórusuknak írta. Ők mindketten máig élő hagyományt teremtettek.

Tudjuk, ez a felsorolás nem teljes az adott korszakra nézve – sem a jelentős személyiségek, sem a kiemelkedő események, kórusok, intézmények tekintetében. Ha pedig az 1935 után született következő nemzedékeket is figyelembe vesszük, belátható, hogy csak egy hosszas kutatáson és anyaggyűjtésen alapuló monográfia adhat képet a magyar karvezető iskola történetéről.

A magyar karvezető iskola kialakulását és fejlődését a képviselői által létrehozott szakirodalom időrendi jegyzékén pontosan követhetjük.

Előzmények:

Kerényi György *Az énekkari műveltség kezdetei* – Népszerű zenefüzetek 6. szám. Szerk. Molnár Antal. Somló Béla Könyvkiadó, Bp. 1936.

Forrai Miklós: *A karvezető* – Magyar Kórus Bp. 1936.

Dmitrevszkij, G. A.: *Kórustan és kórusvezénylés*. Fordította: Székely András – Művelt Nép, Bp. 1952.

Bodon Pál: *Az intonálás iskolája* – Zeneműkiadó, Bp. 1953.

Fodor Lajos: *Karének* – Tankönyvkiadó, Bp. 1953.

A magyar karvezető iskola alapvető szakmai kiadványai:

Vásárhelyi Zoltán: *Az énekkari vezénylés módszertana* – Zeneműkiadó, Bp. 1965.

Bárdos Lajos: *Karvezetés I. – Életet az énekbe!* – Tankönyvkiadó, Bp. 1966.

Bárdos Lajos: *Harminc írás 1929-69* – Zeneműkiadó, Bp. 1969.

Kardos Pál: *Kórusnevelés – kórushangzás* – Zeneműkiadó, Bp. 1969.

Tillai Aurél: *Karvezetés II. Kariskola* – Tankönyvkiadó, Bp. 1970.

Kardos Pál: *Karvezetés III. – Intonáció* – Tankönyvkiadó Bp. 1970.

Párkai-Tillai-Sinkovics-Kardos: *Karvezetés IV. – Vezénylés, kórustanítás, interpretáció* – Tankönyvkiadó Bp. 1970.

Bárdos Lajos: *Karvezetés II. Zenei prozódia* – Tankönyvkiadó, Bp. 1974.

Bárdos Lajos: *Tíz újabb írás 1969-74* – Zeneműkiadó, Bp. 1974.

Ittész Mihály: *Az énekkari műveltség kezdetei* - 7 részes cikk-sorozat a Nyelvünk és Kultúránk című folyóirat 1981, 1982, 1992, 1993-as évfolyamaiban*

Mohayné Katanics Mária: *Bartók 27 egyzeneműkara*. Tankönyvkiadó, Bp. 1982.

Szabó Miklós: *Bartók Béla kórusművei*. Zeneműkiadó, Bp. 1985.

Mohayné Katanics Mária: *Válogatás Kodály műveiből*. Tankönyvkiadó, Bp. 1986.

*Egybeszerkesztett új kiadása a következő évben várható